

Висновок. Як видно із зазначеного, національна освітня структура ГРЕТА в наш час являє собою основну організацію, що займається неперервною професійною освітою дорослих у Франції [4, с. 71]. Освітні програми, що пропонуються ГРЕТА, відповідають індивідуальним запитам різних шарів населення. Навчання в ГРЕТА відбувається в тому ж темпі, який підходить для дорослого, що навчається. Це може бути комплексне або дисциплінарне навчання. Форми, види, а також зміст навчання дорослих генерується з політичними, економічними, соціальними та культурними змінами.

Список використаних джерел:

1. Голотюк О.В. Система вищої освіти Франції <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/421/1/%D0%92%D0%B8%D1%89%D0%B0%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%20%A4%D1%80.pdf>
2. Зарубежный опыт формирования и реализации концепции непрерывного образования: Обзор. Л.: ВНИИ профтехобразования, 1989. – С.32.
3. Килпи-Йаконен Э., Воно де Вильена Д., Шюрер С., Блоссфельд Х-П. Образование взрослых в контексте жизненного пути: международное сравнение // Журнал социологии и социальной антропологии 2016. Том XIX. No 5 (88) http://jourssa.ru/sites/all/files/volumes/2016_5/Kilpi-Jakonen%20et%20al_2016_5.pdf
4. Онушкина Екатерина Викторовна. Непрерывное профессиональное образование взрослых во Франции : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 СПб., 2005. – 190 с.
5. Тесля Р.В. Освіта дорослих Франції: історія, досвід, перспективи впровадження в українську систему освіти / Р.В.Тесля // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III(25), I – С. 56-58.
6. Brucy G. Histoire de l'éducation. Histoire des diplômes de l'enseignement technique et professionnel (1880-1965). l'Etat, l'Ecole, les Entreprises et la certification des compétences. – Paris: Belin, 1998. 285 p.
7. Cohen-Scali V. Alternance et identité professionnelle. Formation permanente, éducation des adultes. – Paris: PUF, 2000. – 219 p.

УДК: 459.922.76-056.45:159.9.07(091)

**ІСТОРИОГЕНЕЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК НЕОБХІДНОЇ
ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ДИТИНИ**

Штифурак Віра, доктор педагогічних наук, професор

*Вінницький торговельно – економічний інститут Київського національного
торговельно- економічного університету*

Штифурак Володимир, кандидат педагогічних наук, доцент

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

**HISTORIOGENESIS OF ABILITIES RESEARCH AS A NECESSARY
PRECONDITION OF PRIMARY DEVELOPMENT OF CHILD**

Shtifurak Vera, doctor of pedagogical sciences, professor

*Vinnitsia Trade and Economic Institute of Kyiv National Trade and Economic
University*

Shtifurak Volodymyr, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsiubynsky (Ukraine)

Анотація. У статті з позицій різних наукових шкіл проаналізовано поняття «здібності», «нахили», «обдарованість». Розкрито психологічну сутність та зв'язок названих феноменів із умовами успішної діяльності. На

основі історичного екскурсу показано етапи дослідження проблеми та її сучасний стан.

Ключові слова: здібності, нахили, обдарованість, креативність, творчість.

Summary. *The notions «abilities», «inclinations», «gift» are analysed from the point of view of various scientific schools. The psychological essence of connection of the mentioned phenomena and the conditions of successful activity is revealed. On the basis of historical review the stages of the problem study its current state are described.*

Key words: *abilities, inclinations, gift, creativity.*

Здібності мають природну основу і пов'язані з іншими властивостями особистості та стосуються якісних і кількісних характеристик її досягнень в процесі життєдіяльності. Відтак, це особливий, а не «окремиий» вимір психіки, критерієм якого є міра успішної діяльності. Хоча здібності не зводяться до знань, умінь, навичок індивіда, але вони виявляються саме через них. Ця обставина підкреслює «інструментальне» значення здібностей.

Найбільш плідні наукові розвідки в царині розумових здібностей, обдарованості та творчості здійснили Б. Теплов, С. Рубінштейн, А. Запорожець, Н. Лейтес, Д. Узнадзе, А. Матюшкін, Н. Подьяков, К. Текекс, М. Карне, К. Абрамс, А. Анастасі, Б. Уайт, Дж. Гауен, Л. Термен, Б. Блум, Л. Холлінгзуорт, Е. Еріксон, Л. Лівертон, С. Герцог, Д. Фелдман, Д. Льюїс, Дж. Катена, Е. де Боно, Дж. Галлаїр, Дж. Гілфорд, Дж. Рензулі, П. Торренс та інші.

У більшості досліджень позиції вчених належать до одного з двох підходів. Перший спрямований на виявлення конкретних біологічних підстав, або чинників, що можуть виступати як сприятливі умови для формування високих розумових здібностей. Другий є сукупністю знань про достовірні біологічні розходження між високообдарованими і звичайними людьми, тим самим вказуючи на можливі біологічні джерела обдарованості.

Таким чином, у центрі першого підходу переважають біологічні чинники (властивості, процеси), які через будь-які властиві їм особливості можуть виступати як задатки загальних і спеціальних здібностей. У центрі другого – люди високообдаровані й звичайні, і завдання полягає в тому, щоб установити, за якими природними особливостями вони вірогідно розрізняються між собою.

У психології здібності здавна є предметом конкуруючих гіпотез. Їх можна розрізняти залежно від того, як їхні автори тлумачать проблему біологічного і соціального. Учені пов'язують розходження в проявах обдарованості з особливостями функціонування півкуль мозку. Певне підтвердження цієї гіпотези було отримано у процесі обстеження обдарованих дітей: виявилось,

що в них дещо менше виражене домінування лівої півкулі. Крім того, шкільна успішність також вища в дітей з помірною перевагою «правості».

І в повсякденному використанні, і в тлумачних словниках терміни «розумово обдарований», «здібний», «талановитий» вживаються здебільшого як синоніми, які, однак, вказують на різний рівень прояву здібностей. Так, талант трактується як вищий ступінь здібностей, обдарованості. Відповідно до такого трактування С. Рубінштейн і Б. Теплов класифікували поняття «здібність», «обдарованість», «талант» за критерієм успішності діяльності. Перший термін (здібність) постає як індивідуально-психологічні особливості людини, від яких залежить результативність праці; другий (обдарованість) – як якісно своєрідне поєднання здібностей, що забезпечує значні успіхи. Талант – високий рівень обдарованості.

Історіогенез дослідження проблеми здібностей та обдарованості започатковує елементарний розподіл праці, який «закріплює» людей за певним видом діяльності і, нібито, передбачає наявність у них певних властивостей. У вивченні здібностей виділяють три основні проблеми: походження і природа здібностей, типи і діагностика окремих видів здібностей, закономірності формування здібностей.

Аналізуючи підняту нами проблему, провідний український психолог С. Д. Максименко відмічає, що у конкретно-психологічних дослідженнях не брався до уваги внутрішній зв'язок психічних процесів. Але ж останні не являють собою самостійних ліній розвитку, хоча й можуть бути вичленовані [4,с. 5-6].

Отже, проблема біологічного і соціального не має однозначного розв'язку. Зрозуміло лише, що при аналізі здібностей протиставлення біологічного і соціального є непродуктивним, бо змушує дослідників діяти в межах теорії двох чинників і заважає пошукові теоретичної схеми, що їх об'єднує.

Підставою для побудови такої схеми може бути системно-діяльнісний аналіз психіки [3,с. 420]

Здібності в ракурсі системно-діяльнісного аналізу психіки

Рівень	Складові	Розвиток
Органічний	Залатки	Дозрівання
Індивідуальний	Здібності	Освоєння
Особистісний	Талант	Творчість

На користь такого розуміння здібностей свідчить «новий погляд» Г. Айзенка [1], гіпотеза про комплексно-ієрархічну структуру здібностей

В. Е. Чудновського [6], та численні дані про залежність здібностей від мотивації і особистості Н. С. Лейтес [2], С. Л. Рубінштейна [6].

Важливою проблемою при розгляді теми творчих здібностей у психології є співвідношення інтелекту і творчості. Результати тестів розумових здібностей і схильності до творчості, проведених багатьма психологами, показують, що певний рівень здібностей просто необхідний.

Так теорія інтелектуального порогу Торренса засвідчує: якщо IQ нижчий за 115-120, інтелект і креативність утворюють єдиний фактор; якщо IQ вищий за 120, творчі здібності є незалежною змінною. Теорія може бути сформульована так: немає творчих людей з низьким інтелектом, однак є інтелектуали з низькою креативністю.

Підхід Айзенка засвідчує, що високий рівень інтелекту передбачає високий рівень творчих здібностей (і навпаки), а якогось особливого творчого процесу не існує.

Модель Амабайл творчості аналогічна моделі Айзенка. У ній дослідниця синтезувала результати досліджень творчого процесу. Амабайл стверджує, що під креативністю слід розуміти поведінку, яка зумовлена констеляцією особистісних характеристик, когнітивних здібностей і умов соціального середовища. У контексті моделі Айзенка й Амабайл риса «креативність» розуміється як один із важливих когнітивних аспектів креативної поведінки. Такий підхід поділяють більшість фахівців, які вивчають психологію інтелекту.

Як визначили дослідники, для реалізації творчого потенціалу необхідним є «пороговий рівень інтелекту», а саме – коефіцієнт інтелекту 120. Нижче від цього порогу творчі здібності не можуть бути реалізовані, однак характерно, що зростання рівня інтелекту вище від порогового значення нічого не додає до творчих можливостей людини. Інтелектуальна обдарованість розглядається як необхідна умова творчої активності.

Це підтвердили результати Каліфорнійського лонгітюдного дослідження. Дослідження розпочали 1921 року. Психологи відібрали з 95 середніх шкіл Каліфорнії 1528 хлопчиків і дівчаток віком 8-12 років з IQ 135 балів (за тестом Стенфорда-Біне). Відібрана група становила 1% всієї вибірки. Контрольна вибірка була сформована з учнів тих самих шкіл. У ході дослідження проводилися три зрізи для вимірювання IQ (1927-1928, 1932-1940, 1951-1952). Остання перевірка була проведена 1981 року (через 60 років від початку дослідження). Під час останньої перевірки вивчались досягнення учасників дослідження з IQ в межах 135-180 і вище 185 [7,с.20].

Досліджувані діти з високим інтелектом відзначались раннім розвитком (рано почали ходити, говорити, читати, писати і т. ін.). Всі інтелектуальні діти успішно закінчили школу, дві третини з них отримали університетську освіту, 200 осіб стали докторами наук. Інтелектуально обдаровані діти випереджали однолітків у рівні розвитку в середньому на два шкільні класи. Чоловіки з IQ вищим за 135 балів (800 осіб) до 50 років опублікували 67 книг (21 художній твір, 46 наукових монографій), отримали 150 патентів на винаходи, 78 осіб стали докторами філософії, 48 – докторами медицини. Прізвища 47 чоловіків увійшли в довідник «Кращі люди Америки за 1949 рік». Ці показники перевищили дані контрольної вибірки у 30 разів.

Дані дослідження показують, що 1950 року у членів досліджуваної групи дохід був у чотири рази вищим, ніж середній дохід у США на душу населення. Практично всі досліджувані досягли високого соціального статусу [7,с.20].

У 1926 році Льюїс Термен проаналізував біографії 282 західно-європейських знаменитостей і спробував оцінити їхній IQ на основі досягнень у віці від 17 до 26 років, а також на основі даних оцінки їхнього інтелекту в дитинстві за шкалою Стенфорда-Біне. Термен оцінював не лише інтелектуальні, а й творчі досягнення. У результаті порівняння вікових показників набуття знань і навичок знаменитих осіб з вибіркою звичайних дітей виявилось, що IQ знаменитостей був 158,9, що значно вище від середнього. Термен зробив висновок, що талановиті люди ще в дитинстві можуть бути віднесені до категорії високо обдарованих за даними інтелектуального тестування [7, с.20-21].

Отже, здібності – властивості індивідуальності, що мають складну багаторівневу природу. На органічному рівні вони виступають як біологічні, генетично зумовлені задатки здібностей; на індивідному – власне здібності, які розвиваються в процесі відповідних діяльностей і залежать від соціального; на особистісному – це ставлення індивіда до здібностей як до засобу реалізації певного способу життя. Останній – власне психологічний вимір здібностей, пов'язаний з вибором і здійсненням індивідом свого життєвого шляху.

Список використаних джерел:

1. Айзенк. Г. Ю. Проверьте свои способности: Пер. с англ. / Г. Ю. Айзенк. – М.: Педагогика – Пресс, 1992. – б 176 с.
2. Лейтес Н. С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия: Избр. Тр. / Н. С. Лейтес – Москва-Воронеж, 1997. – 448 с.
3. М'ясоїд П. А. Загальна психологія: Навч. посіб. / П.А.М'ясоїд – К.: Вища шк., 1998. – 479 с.
4. Психолог № 21-22 (117-118), червень, 2004, «Психологія дидактики».
5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: В 2 т. / С.Л.Рубинштейн – М.: Педагогика, 1989. – Т 2. – С. 122-139.
6. Чудновский В. Э. Актуальные проблемы психологии способностей / В.Э.Чудновский // Вопр. психологии. – 1986. – № 3. С. – 78-89.
7. Штифурак В. С. Організація роботи зі здібними та обдарованими дітьми Навчально-методичний посібник / В. С. Штифурак – Вінниця, 2009. – 206 с.